

BEFEJEZHETELLEN...

Tours-i Szent Márton- és Flüei Szent Miklós-templom, Budapest-Vízafogó

A Váci út felé horizontálisan rakott travertinburkolat jelzi az új épület-szárnyat

A vízafogói Tours-i Szent Márton-templomot a legendás modern építész, belsőépítész és szobrász Szabó István tervezte 1981–82 folyamán. Az akkor már 67 éves mester megbízását Lékai László bíborostól kapta Bíró Imre béketanácsi titkár közbenjárására. Bíró 1972-től a Szabó István legfontosabb munkái közt említhető farkasréti Mindenszentek plébániatemplom lelkésze, majd 1975-től a rendszerváltásig országgyűlési képviselő, az Elnöki Tanács tagja, végül Kádár János gyóntató papja is volt. A magas körökben indított kezdeményezés hatására Kádár egy 1981. június 6-án kelt levélben személyesen kezkesedik a vízafogói „kápolna” felépítéséről, amelyhez a tervező személye is már adott volt. A készülő 3-as metró nyomvonala miatt kiemelten kezelt épület Kádár 1977-es vatikáni fogadtatásának, VI. Pál pápa keleti nyitásának is egyfajta viszonzó gesztusa volt. A feldolgozott források (építés közbeni levelezések, az átadáskor rögzített

beszédék és a korabeli sajtó közlései) [1] [2, pp 22-42] [5] szerint a templom megépítése az egyházi és állami érdekek összefonódását manifeszta, de a hivatali akadályok anyagi áldozattal nem járó elgördítése a rezsim részéről valójában szerény könyörödomány volt. Az 1985 végére, javarészt nyugati segélyekből és hazai felajánlásokból elkészült templom lehetetlen helyzetből mentette ki az angyalföldi katolikus közösséget, amely az 1952-ben ellenszolgáltatás nélkül kisajátított telkeinek elvesztése után harminc évet töltött egy Farangepán utcai beázó pincében.

Szabó Váci úti épületének tömegét egy 16×16×16 méter oldalhosszúságú kubusból vezette le. Az eredetileg acélbordák közé rakott, bazalt ciklopfalból tervezett templom belsejébe a tömeg levágott függőleges élein át jutott be a fény. A délkeleti sarkon nyílt a bejárat is, de a földszint helyett az első emeleten, ahová az utcáról

ünnepélyes lépcső vezetett fel. A földszinti plébánia talapzatára emelt templom avantgárd portrészoborként állt egy később elkerített tér közepén. Homlokzata az akkori szomszédjainál magasabb volt és az utca beépítési vonalánál valamivel beljebb húzta meg a határt a külvilág és a liturgikus tér között. A templom kivitelezését még 1982-ben Borsányi Pálra bízták, aki mérnökként az architektúra és a szerkezet főbb elemeit is átrajzolta. A plébános, Herpy György emberére talált az „igazi építészben”, akinek közvetlenül a templom világos travertinburkolata, közvetlenül pedig a Kipszer térrács, Szabó István védjegyének elhagyása köszönhető. A kelenföldi (1978–83) és a dunapentelei (1982–85) református templomokban [7, p 17] is alkalmazott, tetra- és oktaéderekből szerkesztett térrácsos tartó a födém és egy akusztikai álmennyezet terhét hordta volna, de helyette halszálka alakban rakott ragasztott fagerendát építettek be lambériaburkolattal.

Az efféle megrázkódtatások ellenére a templom alaprajzi elrendezését és a befoglaló mértani formát a kivitelezési tervek is megőrizték. Legfigyelemreméltóbb ezek közül a diagonális alaprajzi elrendezés, amely történeti szempontból nem volt úttörő,* de a Váci út észak-déli cardója mentén bátorító színfoltnak, a zárt sorú beépítés ellen lázadó individualista állásfoglalásnak számított. Az akusztikai előnyökkel is kecsegtető modell emellett egyházi jelkép is volt, amely a II. vatikáni zsinat szellemiségét és az új római misének megfelelő „progresszív” gondolkodást tükrözi. Saroktól sarokig futó szakrális tengelye hosszázasan, míg a szentély – eszmei középpontként – centrálisan szervezi a teret, így megvalósul a kétféle, dinamikus és statikus szemlélet szintézise. [6] Jellegzetes megoldás a szintek különválasztása is, amit részint a helyszűke, részint a tömeg kiemelésének szándéka indokol. Külön bejárat volt feltárható a földszinti

plébánialakás, az irodák, káplánszoba, konyha és közösségi terem együttese, melyek kertkapcsolatai csak igen félénk formát öltöttek, például egy sarokpillérek közti homlokzati visszahúzás formájában, amely végül nem valósult meg. A tervezőváltás következményeit a tömegformálásban főként a nyugati főhomlokzat harangfala mutatta, amely rátett prizmaként éktelenkedett egy méretes kereszt alatt. Szent Márton kardja – mondták. Kevésbé bizonyult ilyen közérthetőnek az üvegsávok által felszabdalt kiterő falak kompozíciója, amit az építész a kegyes tetteiről híres szent félbe vágott köpenyével próbált magyarázni – sikertelenül.

* Már a II. vatikáni zsinat alatt így épült Gabriel Guarda és Matin Correa Szentháromság kolostortemploma a chilei Las Condesben (1961–64). A típus látványos példája a zsinat utáni első évekből Étienne Gaboury kanadai építész 1966-os winnipeg-i brutalista temploma. Itthon hasonló megoldású Török Ferenc nemesbetei temploma (1976) és Csaba László békásmegyeri Boldog Özséb-plébániája (1984–87) között.

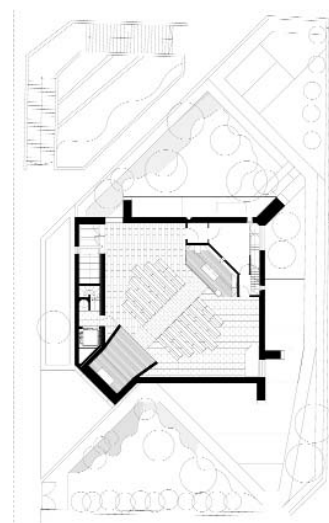
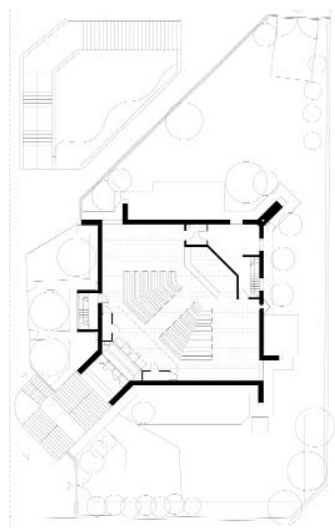

A közösségi szárny (földszint) oldalán még az eredeti sarokpillérek látszanak és megmaradt a köburkolat függőleges rajzolata is

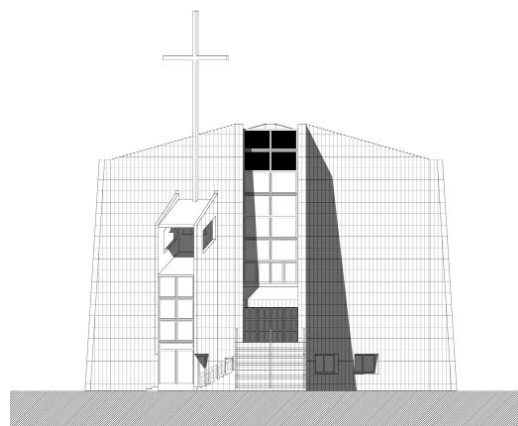
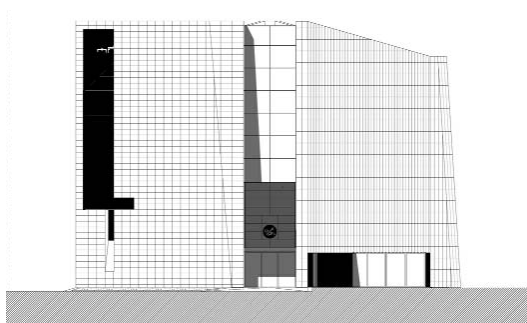

Az építés történetéből, amelyet Berecz Tamás a templom átalakításának feladatából kinövő DLA értekezésében [2] kimerítően feldolgozott, Szabó István alakja – okkal és jogosan – mint meg nem értett zseni bontakozott ki. Szabó öregkora, ingyenes felajánlasként vállalt munkája és megbízásának visszavonása ellenére is kitarított elvei és eredeti elképzelése mellett. Nem meglepő, hogy a felújítási tervek margójára is azt írták, „Hommage a Szabó István”, [3] ami aktuálisan két törekvést jelentett: rekonstruálni a mester eredeti elképzelését és ahol lehet, a mai technológiai és funkcionális igényekhez, a megváltozott városképhez igazítani a meglévő templomot.

**Építész:
Berecz
Tamás,
Batári Attila**

Egykor és ma: templomtér alaprajza az első emeleten és diagonális irányban felvett homlokzati nézetrajz Szabó Istvántól (fent), valamint Berecz Tamáséktól (lent)

Legszembetűnőbb változtatás az épület Váci úti főhomlokzata, ahonnan eltűnt az ünnepélyes lépcső. Az ölnyi széles járható fallal felvastagodott tömeg most nem két gyámolító pillér között tárul ki, hanem egy tömbként, jéghegy módjára hasad fel a járdától a tetőig. A bejárat és a tágasra szabott közösségi teremhez közvetlenül csatlakozó előtér a földszinten van. Fő vertikális közlekedőként innen egyenes karú lépcső indul és vezet az istentisztelet terébe a régi és az új homlokfal között. Ugyanebben a pufferzónában kapott helyet a lift, a karzatra felmenő lépcső és a korszerű épületgépezet is. Az új lépcsőház nagy belmagasságát, tiszta, fehér légterét a kintről beáradó szűrt és színezett fénypázmák falra tapadó foltjai tagolják. Itt egy görögkereszt formájára leszünk figyelmesek, amely üveglakként a több emeletet átfogó függőfal síkkompozíciójának része. Csak az izeszi észre, aki akarja.

A kettős falban a tető közelébe kerültek a harangok. A pontos időre megszólaló szólalomoknak helyet adó köztes tér hangfüggőként szigetel a külső forgalomtól, de egyúttal közelebb viszi az építményt az utca beépítési vonalához. A formai egyszerűsödés a profántól tartalmi távolodást eredményez. E paradoxnak tűnő gesztus ugyanazt kívánja elérni mai eszközökkel, amit korábban az ünnepélyes lépcső és az épület vertikális kettéosztott-

sága. Éppúgy, mint a Kipszer rácsra tervezett álmennyezet, amely az égi szféra megfoghatatlanságát kívánta egykor az anyagvilág strukturalista eszközeivel érzékelteni. Harmincöt év elteltével Szabó térrácsát és mennyezetét egy origamiszerű akusztikai lemez idézi. A geometrikus tárgy kortárs reflexió a mester egy lapból hajtogatott szobraira [8], amelyek akarva-akaratlanul a folding gondolatát is felvetik.

Bár a lépcső és az álmennyezet kivitelezése avatatlan szemmel megfelelőnek tűnik, valójában sokszori újrabontás után sem érte el a tervben kitűzött igény szintet. Ez jellemzi a liturgikus tér travertin padlóburkolatát is, amelyre az eredeti, szebb arányú követ önkényesen lecserélték. A belső falburkolattal együtt szerencsére megmaradt a tér homogén érzete. A fabútorzat minimalizmusra törekszik és – részben a szigorodó tűzrendészeti előírásoknak köszönhetően – valamelyest egyszerűsíti a korábbi karéjos elrendezést. A szentély legalább jelzésértékű kiemelése és megkülönböztetése a tér többi részétől több mint szükséges a katolikus templomokban. [4, pp 152-156] A felmagasított szerkezet magába rejti a sekrestyét, de eltakarja a szentély fölötti kórust, ami elegánsnak nem nevezhető, de nem is számottevő veszteség. Ha a délnyugati karzat tükörképe az oltár fölött ma is látszana, a szentély teatrális értelmezését vonná maga

után. Ma ugyanezt teszik a túlzásba vitt hangtechnikai eszközök, a konferenciaberendezésekhez hasonló oltárok és ambók – igaz, a megspórolt hangelnyelő falburkolat hiányában szerepük nagyban megnőtt az akusztikai komfort javítása szempontjából.

szek, ami kiterjed a kertkapcsolatokra is. A lelkeszlakás és a közösségi terem széles teraszok által bővíthető a kert felé, így a növényzet másodlagos térfalként új értelmet nyer. A belső egységet kezdetektől fogva kereső terv részben környezetének összetettsége miatt, részben saját

Nézet az északi paplakás kertje felől.
Jól látszik a főhomlokzat felvastagítása

A lépcső elhúzásának következménye a belső térben, hogy a bejárat az északnyugati sarkon nyílik a korábbi középtengelyes feltárás helyett, ami a középpontos térszervezést tovább erősíti. A megüresedett előtér a karzat alatt Flüei Szent Miklósnak, svájc védőszentjének kápolnáját és oltárát fogadja be, amely a sachselni adományozókra emlékezik. A pici teret rejtett felülvilágító teszi barátságossá.

A földszinti alaprajz az eredeti állapotnak megfelelő helyiségcsoportokat lényegében megtükrözi, így a közösségi terem védettebb és tágasabb szegmensbe kerülhetett. Ám a régi középfolyosós séma helyett inkább az egybenyitható terek megoldását választották az építé-

racionalizmusának ellensúlyozására folyamodott formateremtő erővel új arányokhoz és térkapcsolatokhoz. Ennek folytatását és kifinomódását, az örökség mai interpretációját jelenti Berecz Tamás és Batári Attila mesterműve, noha utólagos munka, főként az enteriőr kivitelezését illetően akad majd benne bőven. Így volt ez Szabó István idején is [2, pp 61-64], és néhány dekád elteltével talán ismét felbukkan majd valaki, aki részt vesz a hazai viszonyok közt befejezhetetlen épület továbbalkotásában.

Katona Vilmos

Irodalom / References

- [1] Balássy, László: „Nemcsak Vizafogó, hanem a főváros közkinccse is”, *Új Ember*, 1986-12-01, p 48.
- [2] Berecz, Tamás: *Determináció – Az építészeti mű megvalósulásának keretei: A Budapest-Vizafogói Tours-i Szent Márton plébániatemplom kritikai építéstörténete* [DLA értekezés], BME Építőművészeti Doktori Iskola, Budapest 2017.
- [3] Berecz, Tamás: „Homage a Szabó István – a Tours-i Szent Márton Plébániatemplom”, *Építészfórum*, 2017-11-03 CET 15:15, hozzáférhető: <<http://epiteszforum.hu/hommage-a-szabo-istvan-a-tours-i-szent-marton-plebaniatemplom>> [utolsó belépés: 2018-05-16].
- [4] Földváry, Miklós István: „A latin rítusú templomtér kialakításának mai lehetőségei”, in Pánczél Hegedűs János (ed): *A jó harc: Tanulmányok az ősi római rítusról és a katolikus szent hagyományról*, Casa Editrice „La Magione” – Miles Christi, Poggibonsi/Budapest 2006, pp 151-177.
- [5] Galántai, Mária: „Templom épül Angyalföldön”, *Új Ember*, 1983-04-03, p 14.
- [6] Katona, Vilmos: „From Static Space to Dynamic Architecture: The Changing Principles of Contemporary European Church Architecture”, *Global Built Environmet Review*, Vol 9, No 2 (2015), pp 21-47.
- [7] Katona, Vilmos – Vukoszávlyev, Zorán: „Modern Tradition and Liturgy: The Ways of Modernism in Hungarian Church Architecture in 20th Century”, *Architektura & Urbanizmus*, Vol 46, No 1-2 (2012), pp 2-23.
- [8] Kovács, Dániel: „Szabó István 100”, *Építészfórum*, 2014-06-20 CEST 13:09, hozzáférhető: <<http://epiteszforum.hu/szabo-istvan-100>> [utolsó belépés: 2018-05-16].

A b s t r a c t s

CSANADY, PÁL: A DUAL LOOSE DISCUSSION, IN THE CUTTINGCitation: *Metszet*, Vol 9, No 3 (2018), pp 14–21NATIONAL UNIVERSITY OF PUBLIC SERVICE, EDUCATIONAL BUILDING AND DORMITORY, BUDAPEST, HUNGARY
ARCHITECTS – Dr. JÓZSEF FINTA and TAMÁS JÁNOS SZABÓ

When asked to combine two basic concepts relating to education: The apparent looseness of a college complex and the strict requirements surrounding the education of those who will later be employed in the service of the public, what does one do? The first is to consider the historic importance of this site, its military past and the possibility of creating a new, semi-public, place. This has been achieved by developing around the existing gardens to create a new public park which leads to the lozenge like form of the new college and dormitory buildings, which are functional, forward looking and express the transparency expected of modern public services.

WESSELÉNYI-GARAY, ANDOR: TRANSITIONAL STATECitation: *Metszet*, Vol 9, No 3 (2018), pp 22–27NATIONAL UNIVERSITY OF PUBLIC SERVICE, SPORTS CENTRE, BUDAPEST, HUNGARY
ARCHITECTS – GYÖRGY SKARDELLI, ANDRÁS BORBÉLY, LÁSZLÓ CSÍZY and BÁLINT KELEMEN

A box within a basket. In providing sports centres architects often over work the visual gymnastics beyond the basic requirements of the building type. Here the design plays a new game: The sports facility really is an honest, rational provision of a place for sport, no tricks, no wow factor needed, sport reigns supreme. Architecturally the project is contained in an abstract stainless steel basket which reflects the surrounding park and trees.

EDELMANN, DÓRA: SHOWERING LIGHT AND SEVEN THOUSAND TONS OF METAL, WHY?Citation: *Metszet*, Vol 9, No 3 (2018), pp 28–33THE LOUVRE, ABU DHABI, UNITED ARAB EMIRATES
ARCHITECT – JEAN NOUVEL

The Louvre already exists, in Paris, so why build another one? The best answer would be that this represents a form of cultural exchange between the French and citizens of the United Arab Emirates. The museum and its collection of exhibits are both highly interesting, long queues of people wait to gain access, to view the building, to view its context, then take selfies. Is this enough reason for such an extravagant development. The question that still arises regarding this type of fantastic building and its location is: Why?

WARE-NAGY, ORSOLYA: CONTINUITY, WITH A DILEMMACitation: *Metszet*, Vol 9, No 3 (2018), pp 34–37NEW CHURCH, IMMERATH, GERMANY
ARCHITECT – JOHANNES KLOMP

Following years of controversy regarding the demolition of the existing church in Immerath to make way for the Garzweiler surface mine a replacement church was built to serve the local community. This new church has not attempted to follow the Romanesque Revival style of its predecessor although some of the relics and furnishings from the original church have been incorporated into the design which includes the holy cross, a stained glass window and the christening font. Although the new church is surrounded in debate about historical and social relevance its general form is traditional in appearance, yet modern.

BAGI, BORBÁLA: TANPO SUN SCHOOLCitation: *Metszet*, Vol 9, No 3 (2018), pp 38–41SUN SCHOOL, TANPO, INDIA
ARCHITECTS – BALÁZS SZELECSÉNYI, EMES BÁRDI, BALÁZS IRIMIÁS, JÁNOS KACSÓ and ANNA FEHÉR

Continuing the works started by the Csoma's Room Foundation this project demonstrates how a sustainable concept for education and building can be achieved in the Himalayas. Using traditional construction methods, stone, gravel, earth, straw and local timber a single classroom school has been erected following the simple idea of placing a buffer zone to the north (entrance space and cloaks) with a solar wall (glazed) to the south. Proof that traditional skills and logical planning win through in the end.

KATONA, VILMOS: UNFINISHABLECitation: *Metszet*, Vol 9, No 3 (2018), pp 42–45

CHURCH OF St. MARTIN of TOURS and St. NICHOLAS of FLÜE, BUDAPEST, HUNGARY

ARCHITECTS – TAMÁS BERECZ and ATTILA BATÁRI

Work on this project started in 1981-82 following designs prepared by István Szabó. Structurally this church was completed, but it would seem never to be occupiable, at least for 30 years. Hence the idea that this church was unfinishable. The concept being to form a church within a cube of 16x16x16 metres. This was achieved, yet shelved until 2016.

MAJOR, GYÖRGY: MONOLITH ON VÁCI WAYCitation: *Metszet*, Vol 9, No 3 (2018), pp 46–49

CHURCH OF St. MARTIN of TOURS and St. NICHOLAS of FLÜE, BUDAPEST, HUNGARY

ARCHITECTS – TAMÁS BERECZ and ATTILA BATÁRI

In 2016 the church formally considered to be unfinishable was rehabilitated. Following two years of fitting out work it is now open to receive worshippers. Problems faced included changes in regulations, regarding for example fire escape routes, and above all how to retain the original designer's concept. Quality of design and craftsmanship has brought about a successful conclusion.

SULYOK, MIKLÓS: INTIMACY, PROPORTIONALITY, PERTINENCECitation: *Metszet*, Vol 9, No 3 (2018), pp 50–53CHAPEL OF THE HOLY POPE JOHN XXIII, COMMUNITY CENTRE AND COLUMBARIUM, BUDAPEST, HUNGARY
ARCHITECT – GYÖRGY MAJOR

An important function of any Roman Catholic church is its ability to provide a community service, these buildings are not stand-alone churches, they encompass a complex fusion of spiritual and social needs dating back to the time of St. Philip Neri who cared for street children. György Major is following the tradition of architects who have dedicated a greater part of their careers towards maintaining this form of secular architecture. Here the church, community centre and columbarium are united by means of architectural forms expressed throughout by the use of triangular motifs.

SOMOGYI, KRISZTINA: A SHELTER EVOLVING IDENTITYCitation: *Metszet*, Vol 9, No 3 (2018), pp 54–57LOOKOUT TOWER, BENCE HILL, VELENCE, HUNGARY
ARCHITECTS – GÁBOR KRUPPA and TAMÁS MERKEL

Although this tower did not win first prize in an open competition it was chosen the fact that it was dynamic in form and designed to last, unlike other more temporary entries. This reinforced concrete tower continues the spiral approach visitors make to this hill rising up from the Lake Velence below. For people leaving Budapest this hill represents the place where the city ends and the weekend begins, holiday homes, leisure resorts and hotels. Therefore the importance of this lookout tower.